

อยุธยาในสายตาของบาทหลวงตาชาร์ด Ayutthaya Through the Eyes of Père Tachard

สิทธิธารถ ศรีโคตร*

Sitthard Srikotr

บทคัดย่อ

กีตาชาร์ด (Guy Tachard) หรือ บาทหลวงตาชาร์ด (Père Tachard) เป็นนักบวชในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คณะเยซุอิต เกิดที่ประเทศฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1651 มรณภาพที่อินเดียเมื่อ ค.ศ. 1712 สิริอายุได้ 61 ปี ซึ่งในช่วงที่มีชีวิตอยู่นั้น เขาได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่ทรงส่งมาเจริญสัมพันธไมตรียังราชอาณาจักรอยุธยา ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ. 1656-1688) นอกจากเป็นการกระชับสัมพันธไมตรีทางการค้าแล้ว ทางฝ่ายฝรั่งเศสต้องการที่เผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกร่วมด้วย จึงได้ทำการส่งคณะบาทหลวงติดตามคณะทูตมาเป็นอันมาก ซึ่งทางราชสำนักอยุธยานั้นก็ได้ต้อนรับและให้เสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนาเป็นอย่างดี โดยที่บาทหลวงตาชาร์ดได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น 3 ครั้ง ครั้งแรก ใน ค.ศ. 1685 ครั้งที่ 2 ในระหว่าง ค.ศ. 1687-1688 และครั้งที่ 3 ใน ค.ศ. 1699 โดยในการมาแต่ละครั้งนั้นก็จะมีการจดบันทึกเรื่องราวความเป็นไปของราชอาณาจักรอยุธยาทั้งในแง่ของภูมิประเทศ สภาพอากาศ พืชพรรณ และผู้คน บทความนี้จะเน้นศึกษาบันทึกการเดินทางในครั้งแรกของบาทหลวงตาชาร์ดในฐานะหลักฐานชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ โดยมุ่งเน้นเรื่องราวของขุนนาง ผู้คน และค่านิยมทางสังคมในสมัยกรุงศรีอยุธยา

คำสำคัญ: ตาชาร์ด, ฝรั่งเศส, โรมันคาทอลิก, อยุธยา

Abstract

Guy Tachard (Père Tachard) was a Roman Catholic Jesuit priest born in France in 1651 and died in India in 1712 at the age of 61. During his lifetime, he was part of the diplomatic mission of King Louis XIV of France sent to the Kingdom of Ayutthaya in the reign of King Narai the Great (1656-1688). In addition to strengthening trade relations, the French

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

government also wanted to spread Roman Catholicism in the Kingdom of Ayutthaya, so they sent the delegation of priests accompany with the embassy. The Ayutthaya royal court welcomed and gave them freedom to do their missionary work. Père Tachard travelled to Ayutthaya three times : the first time in 1685, second between 1687-1688, the third and last time in 1699. Each trip he's recorded many stories of the Kingdom of Ayutthaya, including its geography, climate, flora, and people. This article focuses on the study of Père Tachard's first trip travelogue as primary historical source, focusing on the stories of the nobility, people, and social values and norms during late Ayutthaya period.

Keywords: Tachard, French, Roman Catholic, Ayutthaya

บทนำ

ภูมิหลังความสัมพันธ์ไทยฝรั่งเศสในสมัยอยุธยา

ประเทศฝรั่งเศสเข้ามาติดต่อกับราชสำนักกรุงศรีอยุธยาในช่วงครึ่งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 17 ก่อนหน้านั้นราวหนึ่งศตวรรษ ชาวโปรตุเกสชนชาติแรกที่เข้ามาติดต่อยังราชสำนักกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ทั้งในด้านการทูตและในด้านการศาสนา จึงทำให้กรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้นได้เห็น “ฝรั่ง” เข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า ตลอดจนมีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกซึ่ง ชาวโปรตุเกส และลูกหลานได้ใช้ชีวิตเป็นคนไทย เข้ารับราชการทหาร และเป็นชาติตะวันตกที่นำอาวุธปืนไฟมาเผยแพร่เพื่อใช้ในการทำศึกสงคราม (Houston, Rob, editor, 2014, p. 24, 26)

ต่อมาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ปลายรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ฮอลันดาที่เข้ามาทำการค้าขายในเอเชียในนามรัฐวิสาหกิจบริษัทอินเดียตะวันออก (VOC) ได้มาตั้งที่ทำการและคลังสินค้าที่เมืองปัตตานีซึ่งขณะนั้นเป็นประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา และเป็นจุดสำคัญสำหรับการค้าขายกับเมืองจีนของฮอลันดาที่มีสำนักงานใหญ่ของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาอยู่ที่เมืองปัตตาเวียบนเกาะชวา ฮอลันดาได้เปิดที่ทำการและคลังสินค้าที่อยุธยาในตอนต้นรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ใน ค.ศ. 1607 เมื่อผู้แทนบริษัทฮอลันดาหมตวาระและเดินทางกลับฮอลแลนด์ สมเด็จพระเอกาทศรถได้ทรงขอให้ นายคอร์เนลิส สเป็กซ์ นำคณะข้าราชการไทยจำนวน 20 นาย ไปดูงานที่ฮอลแลนด์ด้วย ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ข้าราชการไทยได้เดินทางไปดูงานในยุโรป และในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองนั่นเอง ผู้แทนบริษัทดัชชีอินเดียตะวันออกที่ชื่อ ฟาน ฟลิต ที่ไทยรู้จักกันว่า “วันวลิต” ได้เขียนจดหมายเหตุพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาจากที่รู้เห็น 2 เรื่อง ซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์อยุธยาในสมัยนั้นที่สำคัญ (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2566, ออนไลน์)

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งครองราชย์ต่อมา ทรงรู้สึกว่ฮอลันดามีอำนาจและพยายามกดดันไทยเพื่อประโยชน์ทางการค้า จนกระทั่งหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะมีความขัดแย้งกัน จนได้มี คอนสแตนติน ฟอลคอน ชาวฝรั่งเศสเชื้อชาติกรีก-อิตาลีคน ผู้ซึ่งเข้ามารับราชการเป็นที่โปรดปราน จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรือง ได้รับตำแหน่งสูงถึงระดับอัครมหาเสนาบดี

“ฟอลคอน” หรือที่ภายหลังได้รับการแต่งตั้งเป็น เจ้าพระยาวิไชยเณทร์ ว่าที่สมุหนายก เป็นคนเฉลียวฉลาดและมีความสามารถ มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ฟอลคอนเป็นผู้ที่เป็นต้นคิดในการชักจูงสมเด็จพระนารายณ์มหาราชตั้งเอาฝรั่งเศสซึ่งเป็นอริทางการค้าและการเมืองกับทั้งฮอลันดาและอังกฤษเข้ามาเป็นพันธมิตร

เบื้องต้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสได้เริ่มขึ้นจากการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ซึ่งฝรั่งเศสในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้สนับสนุนให้มีการส่งคณะผู้สอนศาสนาเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกในภูมิภาคเอเชีย โดยคณะสมณะทูตได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาในต้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อ ค.ศ. 1662 คณะบาทหลวงฝรั่งเศสได้เข้าเฝ้าและกราบทูลถึงความรุ่งเรืองของฝรั่งเศสและพระบารมีของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่แผ่คลุมไปทั่วยุโรป ทางราชสำนักอยุธยาได้ตอบรับไมตรี พร้อมทั้งให้เสรีภาพในการเผยแผ่ศาสนา ทำให้ในเวลานั้นบรรดาผู้นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกจากพื้นที่ต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้พากันค่อยๆอพยพมายังกรุงศรีอยุธยา ด้วยเห็นว่าลัทธิศาสนาของตนได้วางรากฐานตั้งมั่นอยู่ในราชอาณาจักรแห่งนี้แล้ว โดยหลังจากที่ดำเนินการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกมานานเป็นระยะเวลาหนึ่ง ก็ได้มีผู้แทนของบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส ซึ่งได้รับการแนะนำจากคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ได้เข้ามาติดต่อยังราชสำนักกรุงศรีอยุธยาเพื่อขอเปิดที่ทำการของบริษัทขึ้นในกรุงศรีอยุธยา (วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2566, ออนไลน์)

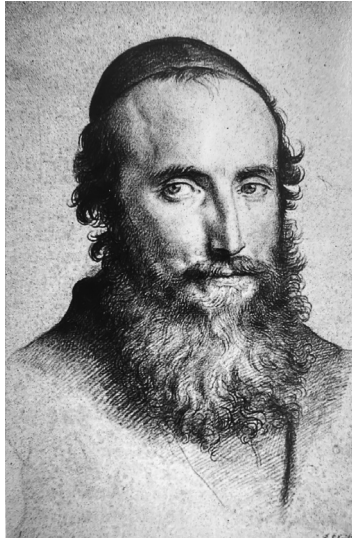
การที่ฝ่ายฝรั่งเศสเข้ามากระชับความสัมพันธ์มากขึ้น ทางฝ่ายราชสำนักอยุธยาเห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะกระชับความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสเพื่อสร้างพันธมิตรตามนโยบายป้องกันการคุกคามของฮอลันดาที่หวาดเกรงกันอยู่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงส่งคณะทูตจากกรุงศรีอยุธยาเชิญพระราชสาส์นไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดยประกอบด้วยคณะขุนนาง และผู้ติดตามจำนวนหนึ่ง พร้อมด้วยเครื่องราชบรรณาการ และได้เดินทางโดยเรือของฝรั่งเศส ภายหลังก่อนที่จะลงใต้อ้อมแหลมกู๊ดโฮปเข้าสู่มหาสมุทรแอตแลนติกเพื่อมุ่งสู่ทวีปยุโรป เรือก็ได้ถูกพายุพัดอัปปางใกล้เกาะมาดากัสการ์ คณะทูตชุดนี้ก็ได้หายสาบสูญไปจนเวลาผ่านไปอีกหลายปี ใน ค.ศ. 1682 พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้ทรงส่งพระราชสาส์นมาถวายสมเด็จพระนารายณ์ ทางราชสำนักอยุธยาได้พิธีต้อนรับพระราชสาส์นดังกล่าวอย่างเอิกเกริกยิ่งใหญ่นั้น เจ้าพระยาวิไชยเณทร์ จึงได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชให้ทรงจัดส่งคณะทูตคณะใหม่ไปกรุงปารีส ซึ่งก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี โดยคณะราชทูตของฝ่ายอยุธยาชุดใหม่นี้มีคณะบาทหลวงฝรั่งเศสเป็นผู้นำไปยังฝรั่งเศสด้วยเรือของฝ่ายตน และได้ออกเดินทางจากกรุงศรีอยุธยาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1683

และถึงกรุงปารีสในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1684 ได้เข้าเฝ้าฯ ย่อมคำนับขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ จนกระทั่งได้เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นแด่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในท้ายที่สุด ในการนี้ฝ่ายฝรั่งเศสต้องการที่จะได้ราชสำนักอยุธยาเป็นพันธมิตรในการแข่งขันทางการค้ากับฮอลันดา และผลักดันบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศสซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสร่วมทุนและสนับสนุนได้รับผลประโยชน์ทางการค้าที่เพิ่มมากขึ้น (กร ชัยธีระสุเวท, 2567, น. 180) ดังนั้นรัฐบาลฝรั่งเศสในพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จึงได้จัดส่งคณะราชทูตจำทูลพระราชสาส์นเป็นผู้แทนพระองค์ไปกรุงศรีอยุธยาเป็นการตอบแทน โดยมี เซอวาลิเอร์ เดอ โชมองต์ เป็นราชทูตผู้แทนพระองค์พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 พร้อมด้วยคณะทหารและขุนนางติดตาม (เช่น เดอ ฟอร์แบง) รวมไปถึงผู้ร่วมคณะเดินทางจากฝ่ายศาสนจักร เช่น บาทหลวงเดอ ชัวซี และบาทหลวงกี ตาซาร์ด ในฐานะผู้ช่วยทูตและล่าม คณะราชทูตฝรั่งเศสออกเดินทางเมื่อต้นเดือนมีนาคม ค.ศ. 1685 ใช้เวลาเดินทาง 6 เดือน 20 วัน คณะทูตไทยที่พำนักอยู่ในฝรั่งเศสเป็นเวลา 3-4 เดือน ได้เดินทางกลับกรุงศรีอยุธยาพร้อมกับคณะราชทูตฝรั่งเศส เมื่อมาถึง คณะราชทูตฝรั่งเศสได้เดินทางถึงยังกรุงศรีอยุธยา เมื่อปลายเดือนกันยายน ค.ศ. 1685 และได้รับการต้อนรับอย่างยิ่งใหญ่จากฝ่ายราชสำนักอยุธยา (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2566, ออนไลน์)

ก่อนที่จะเดินทางกลับฝรั่งเศส เดอ โชมองต์ ได้ลงนามในสนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสกับไทย 2 ฉบับ โดยเจ้าพระยาวิชเยนทร์เป็นผู้ลงนามฝ่ายไทย สนธิสัญญาฉบับแรกเป็นการให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนกิจการค้าของบริษัทฝรั่งเศส ได้แก่ การอนุญาตให้บริษัทฝรั่งเศสตั้งที่ทำการและคลังสินค้าในเมืองไทย อนุญาตให้บริษัทฝรั่งเศสทำการค้าได้โดยเสรี และไม่ต้องเสียภาษีศุลกากร อนุญาตให้บริษัทฝรั่งเศสซื้อขายสินค้าได้ทุกชนิดที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่จะต้องซื้อจากคลังสินค้าของหลวงจากกรมพระคลังสินค้าเท่านั้น ส่วนสนธิสัญญาอีกฉบับหนึ่งนั้นเกี่ยวกับเสรีภาพของการเผยแผ่และสั่งสอนคริสต์ศาสนา ซึ่งมีสาระสำคัญ อาทิ การอนุญาตให้บาทหลวงเทศนาสั่งสอนพระคริสตธรรมแก่ราษฎรทั้งปวง โดยเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจะขัดขวางมิได้ แต่การเทศนาจะต้องไม่แทรกซึมแนวความคิดใหม่ในจิตใจของราษฎร หรือเป็นอุปสรรคต่อการปกครองแผ่นดินตลอดจนกฎหมายของบ้านเมือง นอกจากนั้นก็ยังมีความตกลงกันในเรื่องอื่นๆ เช่น การขอให้ เซอวาลิเอร์ เดอ ฟอร์แบง อยู่รับราชการในเมืองไทย และการให้ฝรั่งเศสจัดส่งกองทหารมารักษาป้อมที่บางกอก เป็นต้น (ปริดี พิศภูมิวิธิ และคณะ, 2553, น. 22)

ในขณะเดียวกัน สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้โปรดให้จัดทูตไทยอีกคณะหนึ่งอัญเชิญพระราชสาส์นและเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดยมีออกพระวิสุทสุนทร (โกษาปาน) เป็นราชทูต คณะทูตไทยดังกล่าวได้ร่วมเดินทางไปฝรั่งเศสกับ เดอ โชมองต์ ทูตไทยคณะนี้ได้พำนักอยู่ในฝรั่งเศสเป็นเวลานานถึง 6 เดือน ระหว่างเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1686 ถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1687 ซึ่งได้เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เพื่อถวายพระราชสาส์นของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ พระราชวังแวร์ซายส์ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. ค.ศ. 1686 ออกพระวิสุทสุนทรและคณะได้เดินทางกลับกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับคณะทูตฝรั่งเศสชุดที่ 2 ซึ่งมี เดอ ลาลูแบร์ เป็นราชทูตฝ่ายฝรั่งเศส (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2566, ออนไลน์)

ประวัติของบาทหลวงตาชาร์ด

(ภาพวาดบาทหลวงตาชาร์ด : https://en.wikipedia.org/wiki/Guy_Tachard)

กีตาชาร์ด (Guy Tachard) หรือ บาทหลวงตาชาร์ด (Père Tachard) เป็นนักบวชในศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก คณะเยซุอิต เกิดที่ประเทศฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1651 มรณภาพที่อินเดียเมื่อ ค.ศ. 1712 สิริอายุได้ 61 ปี ซึ่งในช่วงที่มีชีวิตอยู่นั้น เขาได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ที่ทรงส่งมาเจริญสัมพันธไมตรียังราชอาณาจักรอยุธยา (ปรีดี พิศณุมิวธิ์ และคณะ, 2553, น. 19) ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ. 1656-1688) นอกจากเป็นการกระชับสัมพันธไมตรีทางการค้าแล้ว ทางฝ่ายฝรั่งเศสต้องการที่เผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกร่วมด้วย จึงได้ทำการส่งคณะบาทหลวงติดตามคณะทูตมาเป็นอันมาก ซึ่งทางราชสำนักอยุธยานั้นก็ได้ต้อนรับและให้เสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนาเป็นอย่างดี โดยที่บาทหลวงตาชาร์ดได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น 3 ครั้ง ครั้งแรก ใน ค.ศ. 1685 ครั้งที่ 2 ในระหว่าง ค.ศ. 1687-1688 และครั้งที่ 3 ใน ค.ศ. 1699 โดยในการมาแต่ละครั้งนั้นก็จะมีการจดบันทึกเรื่องราวความเป็นไปของราชอาณาจักรอยุธยาทั้งในแง่ของภูมิประเทศ สภาพอากาศ พืชพรรณ ผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวในราชสำนักของกรุงศรีอยุธยา การศึกษานี้จะเน้นศึกษาบันทึกการเดินทางในครั้งแรกของบาทหลวงตาชาร์ดในฐานะหลักฐานขั้นต้นทางประวัติศาสตร์ โดยใน ค.ศ. 1685 พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสได้ทรงส่งราชทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรียังกรุงศรีอยุธยา โดยมีคณะบาทหลวงคณะเยซุอิตติดตามมาในคณะทูตนี้ตามพระราชบัญชาของพระองค์ บาทหลวงตาชาร์ด ซึ่งได้ร่วมมาในคณะดังกล่าว ได้จดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับการเดินทางและสิ่งที่ได้พบเห็นในกรุงศรีอยุธยาไว้โดยละเอียด เมื่อกลับไปถึงประเทศฝรั่งเศสแล้ว ก็ได้รับพระบรมราชานุญาตพิมพ์ เผยแพร่บันทึกนี้

ใน ค.ศ.1686 พิมพ์ที่ปารีสจำนวน 424 หน้า มีภาพแผนที่ และแผนผังประกอบ (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล, 2539, น. (ก)) โดยให้ชื่อเรื่องว่า

“Voyage de Siam des pères jesuites, envoyés par le roy aux Indes & a la Chine, Avec leurs observations astromiques et leure remarques de physique, de géographie d’hydrographie & d’histoire

(การเดินทางไปสู่ประเทศสยาม ของบาทหลวงคณะเยซุอิต ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวทรงจัดส่งไปยังชมพูทวีปและประเทศจีน พร้อมทั้งข้อสังเกตของเขาทางดาราศาสตร์ ฟิสิกส์ ภูมิศาสตร์ อุทกศาสตร์ และประวัติศาสตร์)

บาทหลวงตาซาร์ด ได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาถึงสามครั้ง แต่เรื่องราวที่ได้นำมาวิเคราะห์ในบทความนี้ มาจากหนังสือที่พิมพ์ในชื่อเรื่องว่า “ Voyage de Siam des pères jesuites “ ซึ่งเป็นการเดินทางมาประเทศไทยครั้งแรกของบาทหลวงตาซาร์ด ได้บรรยายถึงการเดินทางตั้งแต่ออกจากประเทศฝรั่งเศสมาทางเรือผ่านแหลมกู๊ดโฮปมาถึงเกาะชวาในอินโดนีเซีย จากนั้นจึงมุ่งตรงมายังกรุงศรีอยุธยา ระหว่างนั้นบาทหลวงตาซาร์ด ได้บรรยายถึงดินฟ้าอากาศ ภูมิประเทศ พืชผล และสัตว์ ต่าง ๆ ของดินแดนที่ผ่านมาอย่างละเอียด บาทหลวง ตาซาร์ด ได้มาถึงปากน้ำเจ้าพระยา ในปลายเดือนกันยายน ค.ศ. 1685 ในบันทึกนั้นได้บรรยายประวัติของคอนสแตนติน ฟอลคอน ที่เรียกอย่างภาษาฝรั่งเศสว่า “เมอซิเออร์ ก็องสแตงซ์” และ การต้อนรับเบื้องต้นของขุนนางไทย ความงามของแม่น้ำเจ้าพระยา และภูมิประเทศ ของประเทศไทย กับสภาพบ้านเมืองและความเป็นอยู่ของประชาชนไว้อย่างละเอียด ทั้งได้เล่าถึงการเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระราชอัยยาศ์อันน่ายกย่องของ พระองค์ และบรรยายถึงพระบรมมหาราชวังที่กรุงศรีอยุธยาและเมืองลพบุรีอย่างละเอียด นอกจากนี้ได้เล่าถึงพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ตัวเขาได้ประสบพบมาด้วยตนเอง รวมทั้งความใฝ่พระทัยในความเจริญของบ้านเมือง และวิทยาการสมัยใหม่ ด้วยเป็นต้นว่าเรื่องดาราศาสตร์และการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ที่กล่าวแล้ว บาทหลวง ตาซาร์ดได้เล่าถึงเรื่องการละเล่นต่าง ๆ ของไทย และการแสดงของช้างที่น่าชมหลายอย่างเช่น การคล้องช้าง เป็นต้น หนังสือภาษาฝรั่งเศส เรื่อง “Voyage de Siam des pères jesuites” นี้ บาทหลวงตาซาร์ด ได้บันทึกรายละเอียดของเรื่องต่าง ๆ ที่พบเห็นไว้อย่างถี่ถ้วนนับว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญประการหนึ่งที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล, 2539, น. (ค))

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับราชสำนักอยุธยา จากบันทึกเรื่อง “Voyage de Siam des pères jesuites “ โดย บาทหลวงตาซาร์ต

1. ขุนนางสยามดื่มไวน์และใช้สินค้าฟุ่มเฟือยจากเปอร์เซีย

ในช่วงต้นของเอกสารฯ บาทหลวงตาซาร์ต ได้กล่าวถึงการที่คณะราชทูตได้ช่วยเหลือราชทูตชาวสยามสองคนที่ไม่เจริญสัมพันธไมตรีกับเปอร์เซียแต่เรือแตกเสียระหว่างทางดังปรากฏความว่า

“...วันรุ่งขึ้น ขณะที่เดินไปตามชายทะเล พลางครุ่นคิดถึงสิ่งที่ตนได้เห็นมาเมื่อคืนนี้อยู่นั้น และไม่แน่ใจว่าตนควรจะเชื่อเอาเป็นจริงเป็นจังหรือไม่ ก็เห็นชายผู้หนึ่งเดิน ตรงเข้ามาหา เครื่องแต่งกาย เปียกปอน สีหน้าเศร้าสร้อยและหม่นหมอง เป็นราชทูตคนหนึ่งของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามซึ่งเดินทางกลับมาจากประเทศเปอร์เซีย มาเรือล่มอับปางเข้าด้วยเหมือนกัน ทร์พย์สินสุญลีน ช่วยแต่ชีวิตตัวรอดมาได้เท่านั้น โดยที่บุคคลทั้งสอง ต่างพูดภาษาสยามได้ด้วยกันทั้งคู่ จึงได้เล่าการผจญภัยของตัวสู่กันฟัง ราชทูตแสดงตน ให้รู้ว่าเป็นใคร และแจ้งความสิ้นเนื้อประดาตัวของตนให้ทราบ ก็องสตั้งซมีความสงสาร ในเคราะห์ร้ายของบุคคลนั้น จึงเสนอที่จะช่วยนำกลับไปยังประเทศสยามให้ เขาใช้เงิน สองพันเอากู (หน่วยเงินในขณะนั้นซึ่งเป็นจำนวนเงินที่มากพอสมควร) ที่เหลือติดตัวอยู่จากการอับปางนั้น ซื้อเรือเล็ก ๆ ลำหนึ่งเสื้อผ้าสำหรับตนเอง และราชทูต กับเสบียงอาหารในการเดินทาง การปฏิบัติอันโอบอ้อม อารินี้ เป็นที่ประทับใจราชทูต ซึ่งคิดถึงแต่วิธีที่จะตอบแทนบุญคุณเขาอยู่เท่านั้น เมื่อเขาทั้งสองไปถึงสยาม (กรุงศรีอยุธยา) หลังจากที่ราชทูตได้รายงานกราบ เรียนการไปติดต่อกับการที่เรืออับปาง ให้เจ้าพระยาคลังซึ่งเป็นเอกอัครมหาเสนาบดี แห่งราชอาณาจักรทราบ...”

จากความตอนนี้แสดงให้เห็นว่าราชสำนักอยุธยามีความสัมพันธ์อันดีอยู่กับจักรวรรดิเปอร์เซีย อยู่ก่อน จึงทำให้มีชาวเปอร์เซียเข้ามาอาศัยอยู่ในพระราชอาณาจักรทั้งยังเข้ามากระทำการราชการในราชสำนัก อีกเป็นจำนวนมาก อีกทั้งชาวเปอร์เซียเหล่านี้ได้นำแบบอย่างของการแต่งกายรวมไปถึงนำเข้าสินค้าฟุ่มเฟือย อย่างเปอร์เซียเข้ามาเผยแพร่ในกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรมปูพื้น จนเป็นที่นิยมในหมู่ชนชั้นนำ และชาวราชสำนัก ดังปรากฏข้อความบางตอนในบันทึกของบาทหลวงตาซาร์ตที่บรรยายถึงจวนที่พักที่ราชสำนักสยามจัดให้แก่คณะทูต (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล, 2539, น. 22) เช่น

“... เมื่อขึ้นจากเรือนั้น ก็ก้าวบันไดซึ่งทอดลงในแม่น้ำขึ้นไปหอหรือเจดีย์ขึ้น เดินไปตามฉนวน ราวสิบสองก้าว ก็ถึงศาลาขนาดใหญ่พอสมควรสองหลัง ตั้งอยู่ทางขวามือ และซ้ายมือ ใช้เป็นที่พักอาหาร ที่ทำครัวและที่พักผู้คนของท่านราชทูต เลยขึ้นไบนั้น เป็นห้องสองห้อง ทางด้านหนึ่งนั้นเป็นห้องนอน

ของท่านราชทูต อีกด้านหนึ่งนั้นเป็น โรงสวด ถนนทางเดินนั้นไปสิ้นสุดลงที่ศาลาหลังหนึ่งซึ่งชาวปอร์ตุเกสเรียกว่า “Sala da Presenca” เมื่อเข้าไปจะเห็นยกพื้นอยู่ทางด้านขวามือ ปูลาดด้วยพรมเปอร์เซีย ข้าง บนมีบุษบกหรือเรือนยอดขนาดใหญ่ ทำด้วยผ้าสีทองกับผ้าไหม มีเก้าอี้เท้าแขนปิด ทองอยู่เบื้องใต้ มีเบาะรองนั่งหุ้มกำมะหยี่สีแดงประดับด้วยด้ายทอง ตรงกันข้ามเป็นตู้เก็บสุราและเครื่องถ้วยชาม...”

อนึ่ง ในช่วงท้ายข้อความที่ยกมาข้างต้นจะพบถึงการมีตู้เก็บสุราไว้ในจวนและคงสามารถสะท้อนถึง รสนิยมการดื่มสุราจากต่างประเทศของกลุ่มชนชั้นนำในราชสำนักของกรุงศรีอยุธยาได้พอสมควร ด้วยมีข้อความตอนหนึ่งที่บาทหลวงตาซาร์ดกล่าวถึงขุนนางสยามที่ได้เข้าพบคณะราชทูตความว่า (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล, 2539, น. 15)

“... เราจัดเลี้ยงน้ำชาและผลไม้กว่นแก่เขา ขุนนาง คนหนึ่งรูปร่างหน้าตาดีดื่มเหล้าองุ่น ส่วนอีกคนหนึ่งนั้นไม่ปรารถนาที่จะแตะต้องเลย และเมื่อก่อนที่จะลงเรือกลับไปนั้น ทั้งสองได้บันทึก สิ่งที่ตนประสบพบเห็นกับข้อคำสนทนาทั้งหมดไว้โดยละเอียดถี่ถ้วน...”

ข้อความข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่า การดื่มเหล้าองุ่น หรือ ไวน์ เป็นที่รู้จักแล้วในหมู่ขุนนางในราชสำนัก อยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นอย่างน้อย ส่วนที่มาของเหล้าองุ่นเหล่านี้ว่ามาจากประเทศ หรือสถานที่ใดนั้น เป็นที่น่าเสียดายว่าเอกสารต้นทางมิได้ระบุไว้

นอกจากนั้น ชาวเปอร์เซียที่เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาได้นำพาแบบเอาแบบอย่างทางศิลปกรรมเข้ามา จนมีผลต่อการสร้างสถาปัตยกรรมในกรุงศรีอยุธยาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 อย่างมีนัยสำคัญ เช่น การสร้างซุ้มโค้งยอดแหลม (Pointed Arch) ตามอาคารโบสถ์-วิหาร ซึ่งเดิมมีการสันนิษฐานว่าเป็น การสร้างตามอิทธิพลตะวันตก (วิโรจน์ ชีวาสุขถาวร, 2562, น. 257) แต่ก็มีนักวิชาการหลายท่าน ให้ความเห็นแย้งว่าน่าจะเป็นอิทธิพลของศิลปกรรมเปอร์เซียมากกว่า

2. เจ้าเมืองบางกอกและเพชรบุรีออกรับคณะราชทูตฝรั่งเศส และเรือสินค้าอังกฤษยังส่งให้กับคณะราชทูต

ในตอนที่เราของคณะราชทูตจากฝรั่งเศสได้ล่องมาถึงสันดอน ณ ปากน้ำพระประแดงนั้น บาทหลวงตาซาร์ด ได้บันทึกไว้ว่า (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล, 2539, น. 23)

“... พอท่านราชทูตอย่างเหยียบแผ่นดินลงที่พระประแดง เจ้าเมืองบางกอกกับเจ้าเมืองเพชรบุรี (Pipli) ซึ่งมาคอยอยู่ตั้งแต่วันวานนี้แล้ว ก็เข้ามาแสดงความชื่นชมยินดีต่อท่าน ทันที่ เมื่อรับประทานอาหาร มื้อกลางวันแล้ว ท่านราชทูตกับผู้ติดตามก็ลงเรือต่อไปยัง เมืองบางกอกโดยขบวนยาตราเดียวกันนั้น

อีกครั้งลิเออจะถึงตัวเมือง ก็มีขุนนางชั้น 3 ชั้นนอกหลวง (Olou'an) สองนายซึ่งคนหลังนั้นเป็นทำนองคล้าย ๆ ผู้บังคับการกองเรือ รบแฉว มารับในพระนามพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อจะสมทบไปในขบวนยตราด้วย จนกระทั่งถึงพระนครหลวง เราไปถึงบางกอกเอาตอนราว 5 โมงเย็น เรือเดินทะเลอังกฤษลำหนึ่ง ซึ่งจอดทอดสมออยู่ทางด้านใต้ของป้อมปืน ยิงปืนใหญ่สุดให้แก่ท่านราชทูตเป็น จำนวนยี่สิบเอ็ดนัด และตัวเมืองซึ่งอยู่ทางปากตรงกันข้ามยิงสุดให้สามสิบเอ็ดนัด เมื่อขึ้นจากเรือ ท่านราชทูตได้รับการต้อนรับจากขุนนางเป็นอันมากยืนเรียงรายอยู่ทั้งสอง ฟากทาง โดยมีเจ้าเมืองบางกอกกับเจ้าเมืองเพชรบุรีอยู่หัวแถว และนำท่านไปสู่เรือน พักแรมซึ่งจัดไว้ให้ในตัวเมือง บนเส้นทางที่ผ่านไปในนั้นหอมฟุ้งจรุงนานไปด้วยกลิ่นไม้ กฤษณา (Aquila) อันเป็นพันธุ์ไม้ที่มีค่ามากและมีกลิ่นหอมหวาน พอไปถึงที่พัก ป้อมปืนที่ยังมิได้ยิงสุด ก็ลงมือยิงอย่างหุ้ดหุ้ดดับไหม้ไปทีเดียว วันรุ่งขึ้น หลังจากอาหาร มื้อเช้าแล้ว เขาก็นำ ๆ หนึ่งแห่งนั้นมาต้อนรับ ด้วยกับเมื่อวานนี้ไปลงเรือปลั๊ก พอลอก จากฝั่งป้อมปืนทางฝั่งเดียวกันนี้ก็ยิงสุดให้ยี่สิบเอ็ดนัด อีกป้อมหนึ่งยี่สิบเอ็ดนัด เรือ เดินทะเลอังกฤษยี่สิบเอ็ดนัด ด้วยการกำชับของ ม. ก้องสดงขึ้นนั้นดอกที่เรืออังกฤษ ได้แสดงคารวะต่อท่านราชทูต...”

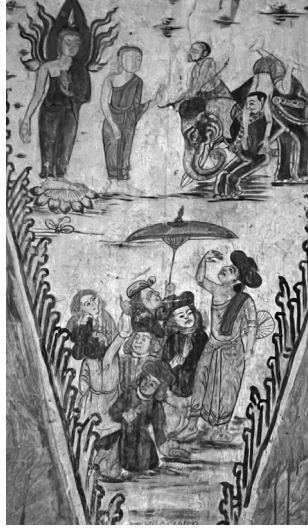
จากข้อความข้างต้นของบาทหลวงตาซาร์ด มีประเด็นที่ควรพิจารณาหลักๆ สองประเด็นกล่าวคือ

1. อำนาจและอิทธิพลของ “ฟอลคอน” หรือเจ้าพระยาวิชาวินทรนั้น มิเพียงปรากฏชัดในกิจการราชสำนักของกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น หากแต่ยัง แผ่ไปถึงกลุ่มพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายยังกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย จนเขาสามารถบีบให้เรือสินค้าของประเทศที่เป็นอริเก่าแก่ของฝรั่งเศสอย่างอังกฤษยอมยิงสุดต้อนรับคณะราชทูตจากฝรั่งเศสได้

2. การมาต้อนรับคณะราชทูตจากฝรั่งเศสของเจ้าเมืองเพชรบุรี กรณีที่บาทหลวงตาซาร์ดระบุว่า เจ้าเมืองบางกอกกับเจ้าเมืองเพชรบุรี มารอต้อนรับคณะราชทูตจากฝรั่งเศสและเป็นธุระนำพาคณะราชทูตไปยังกรุงศรีอยุธยา ทั้งยังได้รับให้ยืนในตำแหน่งที่โดดเด่นทรงเกียรติในการต้อนรับท่านราชทูตยิ่งกว่าขุนนางใดในที่นั้น เกี่ยวกับความสำคัญของเจ้าเมืองบางกอกในการรอรับคณะราชทูตนั้น จากหลักฐานและข้อมูลที่น่าจะพอจะสันนิษฐานได้ไม่ยากนัก เนื่องด้วยบางกอกเป็นเมืองใหญ่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ครคร่ำด้วยพ่อค้าวานิชย์ อีกทั้งมีความสำคัญในฐานะที่มั่นทางทหารสำคัญในการรักษาความมั่นคง ในแม่น้ำเจ้าพระยาอันเป็นเส้นทางน้ำสำคัญเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา (ปรีดี พิศภูมิวิถี และคณะ, 2553, น. 21) การที่เจ้าเมืองบางกอกออกไปต้อนรับคณะทูตฝรั่งเศสที่สันดอนเมืองพระประแดงนั้น นอกจากไม่ใช่เรื่องแปลกแล้วยังถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งที่ต้องทำอย่างไม่มีข้อกังขา แต่กรณีของเจ้าเมืองเพชรบุรี (ต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสเขียนว่า “Pipli”) ที่อยู่ในฐานะที่สำคัญร่วมรับรองคณะราชทูตฝรั่งเศสตั้งแต่ปากน้ำ จนถึงกรุงศรีอยุธยานั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจยิ่ง มองอย่างผิวเผิน เมืองเพชรบุรีตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลจากปากน้ำเจ้าพระยาออกไป จนแลดูเหมือนว่าทางราชสำนักอยุธยาจะไม่มีคามจำเป็นที่จะมอบหมาย

ให้เจ้าเมืองนี้จะต้องมารับรองคณะทูตฝรั่งเศสเลยก็ได้ด้วยซ้ำ ทั้งในเมืองเพชรบุรีเองก็ยังไม่ปรากฏถาวรวัตถุจำพวก โบสถ์วิหารของชาวคริสต์ หรือ ร่องรอยสถานการศาสดา ที่จะเป็หลักฐานความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของเมืองเพชรบุรีกับฝ่ายฝรั่งเศสที่มากพอจะอธิบายถึงความสำคัญของเจ้าเมืองนี้กับฝรั่งเศสที่มีอยู่อย่างมากตามที่บาทหลวงตาซารด์ได้บรรยายไว้ แต่กระนั้นก็ตามจากจิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ก็ได้ปรากฏจารึกระบุว่าเขียนขึ้นใน พ.ศ. 2277 (ค.ศ. 1734) ตรงกับปีที่สามในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ (พิชญา สุ่มจินดา, 2556, น. 2) ซึ่งเป็นเวลาถึงเกือบ 50 ปี หลังการมาถึงยังกรุงศรีอยุธยาของคณะราชทูตชาวฝรั่งเศสในครั้งนั้น หากแต่ความทรงจำของชาวเพชรบุรีเกี่ยวกับชาวตะวันตก (ฝรั่งเศส?) ยังคงแจ่มชัด ดังจะเห็นได้จาก การวาดภาพชาวตะวันตก (ฝรั่งเศส?) แทรกอยู่ในหลายตอนของจิตรกรรมโดยบางรูปมีการให้ราชสະเียดเครื่องแต่งกายของชาวตะวันตกเหล่านั้นได้อย่างค่อนข้างละเอียด เช่น มีการสวมหมวกปีกกว้างไม่พับมุม สวมเสื้อโค้ตยาว (Justaucorps) สวมวิกผมยาวประดับพร้อมผ้าพันคอผูกห้อย ในรายละเอียดที่ตรงกับเครื่องแต่งกายของชาวตะวันตกในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 (Peacock, John, 2010, p. 118-119,127) ซึ่งร่วมสมัยกับการเดินทางมาของคณะราชทูตฝรั่งเศสในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นไปได้หรือไม่ว่าการที่ชาวเพชรบุรีสามารถให้รายละเอียดของเครื่องแต่งกายของ “ฝรั่ง” ได้อย่างค่อนข้างแม่นยำ ก็ด้วยพวกเขามีความสนิทคุ้นเคยกับฝรั่งเป็นอย่างดีในช่องทางใดทางหนึ่ง ซึ่งจากหลักฐานที่บรรยายโดยบาทหลวงตาซารด์นี้เองที่พอจะระบุได้บ้างว่า “ฝรั่ง” ที่น่าจะเป็นที่คุ้นเคยของชาวเพชรบุรีนั้นก็อาจจะเป็นไปได้ที่จะเป็นชาวฝรั่งเศสนี้เอง ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายว่าเหตุที่ชาวฝรั่งเศสเข้ามาติดต่อดสัมพันธ์จนนำมาซึ่งความสนิทคุ้นเคยกับชาวเพชรบุรีนั้น เอกสารของบาทหลวงตาซารด์ก็มิได้ระบุไว้

อนึ่ง การวิพากษ์ข้างต้นเป็นเพียงการตั้งข้อสังเกตของผู้ศึกษาเพื่อเปิดประเด็นในการศึกษาต่อยอดเท่านั้น ด้วยภาพเขียนนี้เขียนขึ้นหลังรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชไปแล้วหลายสิบปี การนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในยุคหลัง มาอธิบายความเป็นไปในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโดยตรงนั้นยังมีข้อจำกัด และยัต้องอาศัยหลักฐานแวดล้อมอื่น ๆ มาสนับสนุนอีกมาก

(ภาพวาด “ฝรั่ง” ที่สวมเครื่องแต่งกายในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 : ภาพถ่ายโดยผู้เขียนบทความ)

(ภาพวาดเทวดาที่มีเค้าหน้าของ “ฝรั่ง” สวมวิกผมยาวประดับตามแฟชั่นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 : ภาพถ่ายโดยผู้เขียนบทความ)

(ภาพวาดเทวดาองค์ขวาสุดที่มีเค้าหน้าของ “ฝรั่ง” สวมหมวกปีกกว้างไม่พับมุมพร้อมสวมวิกผมยาวประดับตามแฟชั่นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 : ภาพถ่ายโดยผู้เขียนบทความ)

3. ขุนนางอยุธยา มีการแบ่งงานกันอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะในการติดต่อกับต่างประเทศไม่ปะปนกันกับส่วนงานอื่น ๆ

ในตอนที่คุณพระยาสุรสีห์ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ยังพระบรมมหาราชวังกรุงศรีอยุธยา นั้น บาทหลวงตาซาร์ต บรรยายไว้ว่า (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล, 2539, น. 25)

“... เมื่อแรกจนกระทั่งถึงบันไดอันอยู่ระหว่างศาลาสองหลัง ที่ขุนนางผู้ใหญ่หมอบเฝ้าอยู่นั้น และเมื่อได้ถวายบังคมแล้ว ราชทูตจะต้องรอให้พระเจ้าแผ่นดินทรงพระราชปฏิสันถารก่อน ก่อนที่จะได้รับพระบรมราชานุญาตให้เข้าเฝ้านั้น ราชทูตจะต้องมอบเครื่องราชบรรณาการกับพระราชสาส์นไว้กับเอกอัครมหาเสนาบดี และเมื่อได้นำเข้าพิจารณาในที่ประชุมที่ปรึกษาราชการแผ่นดินแล้ว จึงเชิญไปประดิษฐานไว้บนโต๊ะตัวหนึ่งซึ่งตั้งคั่นอยู่ระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับราชทูต ระหว่างโต๊ะตัวนั้นกับราชทูต ยังมีขุนนางอีกนายหนึ่งคอยรับพระราชบัญชา ในเมื่อพระองค์ทรงปรารภจะพระราชทาน พระศรีเป็นกำนัลแก่ราชทูตเมื่อสิ้นสุดการเข้าเฝ้าแล้ว ในราชสำนักสยามนั้น มีขุนนางหลายตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำการติดต่อ กับชาวต่างประเทศแต่ละชาติไม่ปะปนกัน ชาวต่างชาติคนใดปรารภจะทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกาหรือขอรับพระราชทานวโรกาสเข้าเฝ้า ก็ต้องไปติดต่อกับขุนนางนั้น ๆ ให้ช่วยดำเนินการ และขุนนางนายนั้น ๆ มีหน้าที่นำราชทูตประเทศที่ตนมีหน้าที่เกี่ยวข้องอยู่เข้าเฝ้า ขุนนางตำแหน่งเหล่านี้ มีชื่อเรียกกันว่า เจ้ากรมประจำชาตินั้น ๆ หรือเจ้าท่า...”

ประวัติศาสตร์กระแสหลักมักจะกล่าวถึงระบบราชการของราชสำนักอยุธยาว่ามีความลักลั่น แต่ละหน่วยงานกรมกองเหล่านั้น เป็นจำนวนมากมักจะมีอำนาจหน้าที่ก้าวล้ำซ้ำซ้อนกัน แต่จากข้อความของบาทหลวงตาซาร์ตข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นระบบระเบียบของขุนนางในราชสำนักอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขุนนางกรมพระคลัง หรือ กรมท่า ที่มีหน้าที่สำคัญในการประสานงานกับพ่อค้าวานิชย์ทั้งทางซีกโลกตะวันตกและตะวันออกที่เข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา การที่สามารถประสานประโยชน์ทางการค้าเพื่อแสวงหาความมั่งคั่งให้กับราชสำนักกรุงศรีอยุธยาจนขยายขอบข่ายทางการค้าที่ออกไปอย่างเป็นระบบและกว้างขวางเช่นนั้นได้ทำให้อยุธยาสามารถดำรงรักษารัฐานะของการเป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเลที่มีความสำคัญสืบมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายในช่วงราชวงศ์บ้านพลพหลสืบทอดมา (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2547, น. 43.)

4. ราชสำนักอยุธยาให้การอุปถัมภ์เลี้ยงดูเชื้อพระวงศ์ลาว เชียงใหม่ และกัมพูชา

ในระหว่างที่ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชยังท้องพระโรง ภายในพระบรมมหาราชวัง กรุงศรีอยุธยา บาทหลวงตาซาร์ตได้บรรยายถึงบุคคลที่เฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นว่ามีเจ้านายจากราชอาณาจักรอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วยกล่าวคือ (สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล, 2539, น. 33-34)

“... ในราชสำนักสยามมีบุคคลชั้นเจ้านายอยู่สามประเภท ประเภทแรกเป็นเจ้านาย เชื้อพระวงศ์ของพระเจ้ากรุงกัมพูชา กับเจ้าประเทศราชอื่น ๆ ที่ขึ้นแก่สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ประเภทที่สองเป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์เจ้ามหาชีวิตแห่งประเทศลาว เจ้านครเชียงใหม่ (Chiamay) และบังคา (Banca) ซึ่งได้ตัวมาเป็นเชลยจากงานพระราชสงคราม กับบางองค์ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารด้วยความสมัครพระทัย ประเภทที่สามได้แก่ บุคคลที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสถาปนาขึ้นเป็นเจ้า เจ้านายเหล่านี้มีพานทองคำและพานเงิน และหมอบก้มอยู่อย่างเงิบ ตั้งอยู่ตรงหน้าของตนเป็นเครื่องหมายแสดงฐานันดรศักดิ์ เชียบบรอพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออก เมื่อได้เข้าประจำที่กันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว อีกครู่หนึ่ง ก็ได้ยินเสียงประโคมด้วยแตรสังข์ มโหระทึก กับเครื่องดุริยางค์อย่างอื่นอีกดังขึ้น ขวาม่านไขพระวิสูตรเผยให้เห็นราชบัลลังก์ที่พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ ได้เห็นพระองค์แค่นั้นพระองค์เท่านั้น ส่วนที่ต่ำกว่านั้นลงไปถูกขอบพระสัทบัญชรบังไว้บรรดาขุนนางทั้ง ปวงที่หมอบอยู่ต่างพากันขยับตัวขึ้นคุกเข่า พนมมือขึ้นเหนือศีรษะแล้วก้มลงกราบ ถวายบังคมจนหน้าผากจรดพื้น...”

จากข้อความของบาทหลวงตาชาร์ดข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีเจ้านายของอาณาจักรต่างๆ เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอยู่หลายอาณาจักรทั้งที่มาโดยสมัครใจ และอยู่ในฐานะองค์ประกันหรือ “เชลย” แต่กระนั้นก็ตามสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ได้ทรงพระราชทานเครื่องยศและสถาปนาให้เกียรติยศตามสมควรแก่ฐานานุศักดิ์เดิม ทั้งยังให้ร่วมออกท้องพระโรงรับคณะราชทูตจากฝรั่งเศสด้วย เพื่อเป็นการประกาศพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า บาทหลวงตาชาร์ดที่เพิ่งมาถึงกรุงศรีอยุธยาไม่นานได้อย่างไรว่าผู้ที่หมอบแทนเฝ้าอยู่นั้นผู้ใดเป็นเจ้านายประเทศใดบ้าง ซึ่งหากจะสันนิษฐานก็อาจจะเป็น “พอลคอน” ที่เป็นผู้บอกรายละเอียดเหล่านั้นให้แก่บาทหลวงตาชาร์ดได้ทราบก็เป็นไปได้

นอกจากนั้น เมื่อเจ้านายต่างบ้านเมืองในราชสำนักอยุธยาเหล่านี้ได้มีโอกาสกลับไปเป็นใหญ่ปกครองบ้านเมืองของตน ก็จะนำเอาแบบแผนของการเมืองการปกครอง รวมไปถึงแบบแผนการเป็นอยู่และค่านิยมของชนชั้นนำตลอดจนศิลปะและวัฒนธรรมตามแบบแผนของราชสำนักอยุธยาที่ตนเองคุ้นชินไปใช้และเผยแพร่ยังอาณาจักรของตนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่น่าสนใจก็คือ การที่ปรากฏการอุปถัมภ์เจ้านายกัมพูชาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาอ่อนเป็นเครื่องยืนยันว่า “แบบแผนอย่างอยุธยา” น่าจะได้ฝังรากอยู่ในราชสำนักกัมพูชาแล้วมานานนับศตวรรษก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีการแผ่ขยายอิทธิพลทั้งทางด้านการเมืองและศิลปวัฒนธรรมตามแบบแผนอยุธยาผ่านทางราชสำนักรัตนโกสินทร์ไปยังกัมพูชาอย่างเข้มข้นเป็นระบบ. (ศานติ ภัคดีคำ, 2556, น. 50-51)

สรุป

ที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า บาทหลวงตาชาร์ดได้บันทึกข้อมูลมากมายหลายประการที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านค่านิยมทางสังคม ระบบขุนนาง และเรื่องราวภายในราชสำนักอยุธยา หากแต่ข้อมูลเหล่านั้นจะน่าเชื่อถือเพียงใดนั้นก็ต้องอาศัยการสอบทานข้อมูลนั้นๆ กับเอกสารหรือหลักฐานจำพวกอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกันเช่น เอกสารบันทึกของ เดอ ลาลูแบร์ หรือ ของฟาน ฟลิต ร่วมด้วย เพราะทั้งนี้อาจจะเป็นการบันทึกด้วยอคติหรือความเข้าใจผิดของบาทหลวงตาชาร์ดเองก็เป็นได้ทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็นับว่าบันทึกของบาทหลวงตาชาร์ดนี้เป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ประการหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ในการศึกษาถึงการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ รวมไปถึงชีวิตความเป็นอยู่ของราชสำนักและผู้คนในกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18.

บรรณานุกรม

- กร ชัยธีระสุเวท. (2567). **ประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ฉบับกระชับ**. ศยาม.
- พิชญา สุ่มจินดา. (2556). **มหาโพธิ์บัลลังก์กับคดีจักรวาลที่เปลี่ยนไปในอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี**. เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการประจำปี 2555/2556 อาเซียนศึกษา ASEAN Studies 24-25 มกราคม 2556.
- ปรีดี พิศุมิวิถิ. (2553). **อักษรานุกรมรายชื่อบุคคลและสถานที่สำคัญในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช**. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. (2547). **ขุนนางอยุธยา**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชิตวงศ์ณ ป้อมเพชร. (2566). **ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสสู่บันทึกต่างชาติสะท้อนการเมือง-เศรษฐกิจ-สังคม**. มติชน. https://www.silpa-mag.com/history/article_41397
- วิโรจน์ ชีวสุขถาวร. (2562). **ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย: พัฒนาการ แนวความคิด และการคลี่คลายรูปแบบ**. อภิชาติการพิมพ์.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2556). **เขมรสมัยหลังพระนคร**. มติชน.
- สันต์ ท. โกมลบุตร, แปล. (2539). **จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยามของบาทหลวงตาชาร์ด**. บรรณกิจ
- Houston, Rob. (2014). **Firearms: An Illustrated History**. Dorling Kindersley.
- Peacock, John. (2010). **The Chronicle of Western Costume**. Thames & Hudson.